

Smerom
k udržateľnej ekonomike:

regionálna politika eú a štrukturálne fondy po roku 2006

Smerom

k udržateľnej ekonomike:

regionálna politika eú a štrukturálne fondy po roku 2006

Vydalo v roku 2004 Centrum pre podporu miestneho aktivizmu
člen organizácií CEE Bankwatch Network a Priatelia Zeme Slovensko
Ponická Huta 65, 976 33 Poniky
www.cepa.sk/ekon/
www.eufondy.org

Zostavil a graficky upravil: Juraj Zamkovský
Jazyková úprava: Ján Roháč
Tlač: Tlačiareň Merkantil s.r.o., Banská Bystrica

Vytlačené na recyklovanom papieri.

Pri príprave tejto publikácie boli použité informácie z materiálov Centra pre podporu miestneho aktivizmu, organizácií BirdLife International, CEE Bankwatch Network, CEEWEB, Friends of the Earth Europe, Milieukontakt Oost-Europa a WWF, Vlády SR, Európskej komisie a Nadace rozvoje občanské společnosti.

Publikácia bola vydaná v rámci projektu "Towards Sustainable Regions in Sustainable European Union" s finančnou podporou Európskej únie a ďalších organizácií. Názory v nej vyjadrené sú názormi Centra pre podporu miestneho aktivizmu a preto v žiadnom prípade nemôžu byť považované za oficiálny názor Európskej únie.

Spoločné stanovisko environmentálnych mimovládnych organizácií k smerovaniu európskej regionálnej politiky po roku 2006 vzniklo vďaka podpore regionálnej kancelárie nadácie Heinrich Boell Foundation.

ISBN 80-968918-3-9

Obsah

Úvod	6
Prečo sú fondy EÚ dôležité?	7
Doterajší programovací cyklus v EÚ	8
Pripravované zmeny štrukturálnej a regionálnej politiky EÚ	10
a. Obsahové zmeny	10
b. Zmeny v programovaní	12
Predpokladaný harmonogram ďalšieho postupu	13
Spoločné stanovisko environmentálnych MVO k smerovaniu európskej regionálnej politiky po roku 2006	14
I. Úvod	15
II. Predstava MVO o udržateľnom rozvoji európskych regiónov	15
III. Rámcové vymedzenie udržateľnej regionálnej politiky v EÚ	16
IV. Štyri kroky smerom k udržateľnému rozvoju	17
Krok 1: Integrácia	17
Krok 2: Zvýšenie významu udržateľného rozvoja	18
Krok 3: Partnerstvo	20
Krok 4: Hodnotenie	21
Zoznam signatárskych MVO	23

ÚVOD

Štrukturálne fondy a Kohézny fond sú nástrojmi štrukturálnej a regionálnej politiky Európskej únie (EÚ). Ich poslaním je vyrovnávanie regionálnych rozdielov v rámci zjednotenej Európy. Keďže ide o verejné fondy, musia inštitúcie zodpovedné za ich správu dbať na to, aby boli využívané v súlade s vopred stanovenými pravidlami a na stanovený účel.

Pravidlá na využívanie týchto fondov určujú osobitné nariadenia Rady EÚ a sú záväzné na celé sedemročné rozpočtové obdobie EÚ. Hoci sa aktuálne rozpočtové obdobie končí až v roku 2006, už dnes - s trojročným predstihom - sa pripravujú pravidlá a navrhuje smerovanie štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu v období 2007 - 2013.

Táto publikácia si popri kontexte, v ktorom celý proces prebieha, všíma zámery Európskej komisie a predovšetkým predkladá spoločnú predstavu občianskych organizácií, pôsobiacich v pôvodných aj nových členských štátoch EÚ, akými zásadami by sa malo v budúcnosti riadiť čerpanie fondov EÚ. Táto predstava sa rodila jednak na základe zhodnotenia viacročných skúseností stoviek organizácií monitorujúcich každodennú prax využívania spomínaných fondov v mnohých krajinách, a jednak v dvanásťmesačnej intenzívnej a otvorenej diskusii.

Spoločné stanovisko environmentálnych mimovládnych organizácií (ďalej MVO) k smerovaniu európskej regionálnej politiky po roku 2006 (pozri časť 5) sa môže stať nielen dôležitou pomôckou pre všetkých, ktorí majú záujem aktívne sa zúčastňovať na procese programovania štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu na roky 2007 - 2013, ale aj užitočným zdrojom inšpirácie pre vládny tím, ktorý bude tento proces na Slovensku koordinovať.

PREČO SÚ FONDY EÚ DÔLEŽITÉ?

Existuje niekoľko dobrých dôvodov, prečo by sa verejnosť mala aktívne zaujímať, akým spôsobom sa využívajú a budú využívať štrukturálne fondy a Kohézny fond.

Predovšetkým treba povedať, že ide o verejné prostriedky, získané z daní občanov EÚ, o ktorých rozhodujú verejné inštitúcie. Štrukturálne fondy a Kohézny fond dovedna tvoria až tretinu celého rozpočtu EÚ, čo je po poľnohospodárstve druhá najväčšia položka v rozpočte únie. Na súčasné rozpočtové obdobie (roky 2000 - 2006) bolo na tento účel vyčlenených 213 mld. EUR.

Základným poslaním fondov je podporovať ekonomický rozvoj a sociálnu súdržnosť v zaostávajúcich regiónoch a ochranu životného prostredia. Sú teda zároveň príležitosťou aj rizikom: ak sa použijú vhodne, môžu sa stať kľúčovým impulzom vyrovnávania regionálnych rozdielov, zmysluplného rozvíjania spoločenského aj prírodného potenciálu jednotlivých území a ich efektívneho využívania, ale aj zvyšovania kvality života spoločnosti ako celku. Na druhej strane ich netransparentné a nevhodné použitie môže dnešné problémy ešte väčšmi prehĺbiť.

Ako sme už uviedli v úvode, konkrétny spôsob a účel použitia štrukturálnych fondov v praxi určujú programové dokumenty. Ak teda verejnosť má sledovať a kontrolovať využívanie fondov EÚ a ak má na ňom participovať, nevyhnutne musí mať možnosť aktívne sa zapájať aj do prípravy týchto dokumentov. Tento proces sa nazýva programovanie.

Programovanie štrukturálnych fondov sa za normálnych okolností začína skôr než dva roky pred začiatkom ich čerpania na konkrétne projekty. Tento časový predstih musia brať do úvahy všetci sociálni a ekonomickí partneri, ktorí majú záujem efektívne sa zúčastňovať na tomto procese.

DOTERAJŠÍ PROGRAMOVACÍ CYKLUS V EURÓPSKEJ ÚNII

Programovanie štrukturálnych fondov pozostáva z týchto krokov (fáz):

1. Rada Európskej únie, t. j. predstavitelia všetkých členských štátov EÚ, na základe návrhu Európskej komisie a po prerokovaní s Európskym parlamentom schváli rozpočet štrukturálnych fondov a určí základné pravidlá ich využívania. Štrukturálne fondy sú rozdelené podľa krajín a cieľov. Oblasti, v ktorých možno čerpať tieto finančné prostriedky, určí Európska komisia na základe dohody so štátmi, ktorých sa financovanie týka. Komisia navrhne spoločné tematické východiská.
2. Na základe toho každý členský štát vypracuje návrh rozvojového plánu a programov podľa svojich vlastných priorít, avšak berie pri tom do úvahy základný tematický rámec stanovený Európskou komisiou. Do tohto procesu musia byť zainteresovaní aj sociálni a ekonomickí partneri. Proces musí byť otvorený a demokratický.
3. Po dokončení sa plány pošlú Európskej komisii, čím začína oficiálny proces rokovania medzi členskými štátmi a Európskou komisiou o obsahu predložených programových dokumentov a o ich inštitucionálnom a finančnom zabezpečení.
4. Keď sa obidve strany v týchto otázkach zhodnú, Európska komisia prijme výsledné plány a programy. Ide o tzv. Rámce pomoci spoločenstva (pozostávajúce z Národného rozvojového plánu a operačných programov) alebo Jednotné programové dokumenty. Po ich schválení Európska komisia vykoná platbu, aby členské štáty mohli začať programy implementovať.
5. Národné a regionálne orgány potom prijímajú tzv. doplnky k programom, ktoré podrobne rozpracúvajú jednotlivé opatrenia, obsiahnuté v operačných programoch (napr. definujú kritériá, spôsob a postup výberu projektov). Komisia sa nezúčastňuje na príprave týchto dokumentov, ale musí byť o nich informovaná. Schválenie programových doplnkov umožňuje národným inštitúciám, aby začali realizovať projekty vyhlásením výziev na podávanie projektov.
6. Kompetentné inštitúcie vyberú a schvália projekty, ktoré najlepšie zodpovedajú cieľom programu, a informujú o tom žiadateľov.
7. Úspešní žiadatelia o podporu môžu potom realizovať svoje projekty. Realizáciu však musia dokončiť pred termínom stanoveným v danom programe, pretože lehota na vyčerpanie prostriedkov zo štrukturálnych fondov je od začiatku fixná.
8. Príslušné orgány pravidelne monitorujú realizáciu programov, informujú Európsku komisiu a garantujú, že finančné prostriedky sa využívajú v súlade s predpismi a účelom definovaným v schválených programových dokumentoch. Komisia sleduje kontrolný systém a postupne vypláca

dohodnuté čiastky príspevkov zo štrukturálnych fondov. Analyzuje vývoj monitorovacích indikátorov a hodnotiace štúdie a navrhuje tematické, inštitucionálne a rozpočtové zmeny na nasledujúce sedemročné programovacie obdobie.

Programovanie Kohézneho fondu sa od programovania štrukturálnych fondov líši. Kohézny fond totiž nefinancuje programy, ale vopred definované projekty alebo časti projektov, ktoré predkladajú Európskej komisii členské štáty ako súčasť národnej stratégie pre Kohézny fond. Projekty sú riadené národnými inštitúciami a čerpanie prostriedkov z Kohézneho fondu kontroluje osobitný monitorovací výbor.

PRIPRAVOVANÉ ZMENY ŠTRUKTURÁLNEJ A REGIONÁLNEJ POLITIKY

Vo februári 2004 Európska komisia zverejnila dva dôležité dokumenty, ktoré naznačujú ambicióznou a rozsiahlu reformu štrukturálnej a regionálnej politiky EÚ v ďalšom programovacom období 2007 - 2013. Ide o návrh Nová finančná perspektíva s návrhom štruktúry budúceho rozpočtu EÚ a o tzv. Tretiu kohéznou správu, ktorá načrtáva nový smer regionálnej politiky v tomto období.

Komisia navrhuje zachovať dnešný pomer financií určených na regionálnu a štrukturálnu politiku (asi 34 % z celkového rozpočtu EÚ, t.j. 336,6 mld. EUR). Plánuje však utvoriť špeciálne fondy na podporu rybolovu, rozvoj vidieka a ochranu životného prostredia, z ktorých posledné dva majú byť spravované oddelene od štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu.

Obsahové zmeny

Hlavnými cieľmi regionálnej a štrukturálnej politiky v ďalšom programovacom období sa majú stať:

Cieľ 1: Konvergencia

Komisia plánuje na tento cieľ vyčleniť až 78 % všetkých prostriedkov určených na regionálnu a štrukturálnu politiku, a to z Európskeho sociálneho fondu (ESF), Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF) a Kohézneho fondu.

Prvá vetva Cieľa 1 sa zameria na podporu ekonomického rastu a zamestnanosti v regiónoch na úrovni NUTS II, ktorých HDP je pod úrovňou 75 % priemeru EÚ. Z nových členských krajín budú do kategórie "regiónov konvergencie" (t.j. regiónov oprávnených čerpať pomoc z tejto vetvy Cieľa 1) patriť všetky regióny s výnimkou Prahy, Bratislavy, stredného Maďarska a Cypru.

Druhá vetva Cieľa 1 sa sústreďí na podporu štátov (nie regiónov), ktorých priemerný HDP nepresahuje 90 % priemeru EÚ, a to z Kohézneho fondu. Do tejto kategórie patrí všetkých desať prístupujúcich krajín.

Do tretej vetvy by malo patriť 18 regiónov na úrovni NUTS II (najmä v Španielsku, Portugalsku a Grécku), ktorých HDP pred rozšírením EÚ bol pod úrovňou 75 % priemeru EÚ, ale po rozšírení túto

¹ NUTS - územná štatistická jednotka, ktorá slúži na vymedzenie plánovacích regiónov. Na Slovensku bola akceptovaná takáto štruktúra NUTS:

NUTS I: Slovenská republika

NUTS II: Bratislavský kraj, Západné Slovensko, Stredné Slovensko, Východné Slovensko

NUTS III: 8 samosprávnych krajov: BA, TN, NR, TT, BB, ZI, KE, PV

NUTS IV: 79 okresov

NUTS V: 2 883 obcí

hranicu prekročia. Vstupom desiatich krajín do EÚ s výrazne nižšou ekonomickou výkonnosťou v porovnaní s pôvodnou európskou pätnástkou sa totiž štatisticky zníži priemerný HDP Únie. Presný účel v rámci tejto vetvy Európska komisia zatiaľ nenavrhol.

Cieľ 2: Konkurencieschopnosť a zamestnanosť

Tento cieľ chce Európska komisia financovať z fondov ERDF a ESF, pričom na to plánuje vyčleniť 18 % z celkového rozpočtu na regionálnu a štrukturálnu politiku. Regióny oprávnené čerpať tieto prostriedky budú totožné s regiónmi spadajúcimi pod dnešný Cieľ 2 a Cieľ 3.

Prvá vetva Cieľa 2 sa zameria na podporu výkonnosti a konkurencieschopnosti regiónov využitím inovácií a nových technológií, budovanie spoločnosti založenej na vedomostiach a na udržateľný rozvoj. Každý členský štát si bude môcť sám vybrať zo svojich oprávnených regiónov tie "regióny konkurencieschopnosti", ktoré budú môcť čerpať pomoc v rámci tohto cieľa.

Druhá vetva bude zameraná na podporu zamestnanosti (prostredníctvom vytvárania nových pracovných miest, zlepšovania prístupu na trh práce a zvyšovania adaptability).

Cieľ 3: Územná spolupráca

Na tento cieľ majú byť vyčlenené 4 % z celkového rozpočtu na regionálnu a štrukturálnu politiku, a to z fondu ERDF. Cieľ 3 nadviaže na dnešný program INTERREG, ktorý zanikne.

Prvá vetva Cieľa 3 sa sústreďí na cezhraničnú spoluprácu regiónov na úrovni NUTS III, druhá na nadnárodnú spoluprácu v rámci celej EÚ.

Tretia vetva sa zameria na financovanie spolupráce s regiónmi pozdĺž vonkajšej hranice EÚ. Na tento účel vznikne tzv. Nový susedský nástroj (New Neighbourhood Instrument), ktorý nahradí dnešné programy TACIS a PHARE CBC.

Iniciatívy Spoločenstva

V súčasnom programovacom období 2000 - 2006 sa zo štrukturálnych fondov financujú štyri iniciatívy: EQUAL, INTERREG, URBAN a LEADER. V budúcom programovacom období 2007 - 2013 sa s týmito iniciatívami už neráta, avšak Európska komisia má záujem využiť pozitívne skúsenosti z nich a uplatniť osvedčené opatrenia a mechanizmy v spomenutých troch hlavných cieľoch.

² V súčasnom programovacom období (2000 - 2006) má regionálna politika EÚ tri prioritné ciele:

Cieľ 1 (asi 70 % štrukturálnych fondov): podpora zaostávajúcim regiónom na úrovni NUTS II, ktorých HDP na obyvateľa za posledné tri roky neprevýšil 75 % priemeru HDP v EÚ

Cieľ 2 (asi 18 % štrukturálnych fondov): podpora oblastiam so štrukturálnymi problémami, pričom na výber oblastí sa nevzťahuje predchádzajúca podmienka

Cieľ 3 (asi 12 % štrukturálnych fondov): rozvoj ľudských zdrojov, najmä modernizácia systémov vzdelávania a podpora zamestnanosti

³ Slovensko bude môcť v tomto programovacom období čerpať prostriedky iba z prvých dvoch iniciatív (EQUAL a INTERREG).

Zmeny v programovaní

Základné princípy štrukturálnej politiky - viacročné programovanie, partnerstvo, spolufinancovanie, hodnotenie a doplnkovosť - sa nezmenia. Európska komisia však navrhuje, aby členské štáty predkladali svoje programové dokumenty Európskemu parlamentu a aby každý rok predložili Európskej rade správu o plnení cieľov regionálnej politiky. Zároveň zdôrazňuje potrebu intenzívnejšieho zapojenia miestnych aj regionálnych samospráv, sociálnych partnerov a mimovládnych organizácií do programovania, implementácie i monitoringu nástrojov regionálnej a štrukturálnej politiky.

Komisia chce zaviesť zásadu tzv. monofondovosti s cieľom predísť kríženiu podpory operačných programov z viacerých fondov. V oblasti kontroly čerpania štrukturálnych fondov chce uplatniť zásadu proporcionality, t. j. zaviesť častejšie a rozsiahlejšie kontroly na veľké projekty.

Komisia navrhuje zjednodušiť systém programových dokumentov. Chce zrušiť Rámec podpory Spoločenstva. Národný rozvojový plán, ktorý bol doteraz schvaľovaný Európskou komisiou, nahradí nový typ programového dokumentu - Strategický referenčný plán (Strategic Reference Plan) - o ktorom bude každý členský štát Európsku komisiu iba informovať. Jeho súčasťou budú operačné programy, ku ktorým už nebude treba vypracúvať detailné programové doplnky. Každá krajina si podľa návrhu Európskej komisie bude môcť sama definovať kritéria oprávnenosti žiadateľov o podporu.

Mimovládne organizácie považujú niektoré návrhy Komisie za pozitívne (napríklad posilnenie úlohy samospráv a sociálnych partnerov v programovaní). Deklarované úsilie o decentralizáciu programovania však hodnotia ako pokus o zníženie zodpovednosti tejto inštitúcie za kvalitu využívania štrukturálnych fondov. Naopak, podľa mimovládnych organizácií by sa kompetencie Európskej komisie pri schvaľovaní programových dokumentov a pri kontrole ich plnenia mali posilniť, v opačnom prípade budú členské štáty podliehať tendencii "znižovať latku" náročnosti operačných programov a podceňovať kvalitu financovaných operácií v snahe vyčerpať maximálny objem prostriedkov pri minimálnej administratívnej, finančnej a časovej náročnosti.

Mimovládny organizáciám v návrhoch Komisie takisto citeľne chýba zmienka o potrebe podrobiť každý programový dokument dôslednému strategickému posúdeniu z hľadiska dopadov na životné prostredie. Azda najväčším nedostatkom je však podľa nich jednoznačná dominancia ekonomických cieľov, vyjadrených kvantitatívnymi indikátormi (HDP), a absencia integrovaného prístupu k programovaniu, založeného na rovnocennom zohľadňovaní dlhodobých ekonomických, sociálnych a environmentálnych priorít merateľných kvalitatívnymi ukazovateľmi.

PREDPOKLADANÝ HARMONOGRAM ĎALŠIEHO POSTUPU

Treba zdôrazniť, že predchádzajúci stručný pohľad na návrh reformy štrukturálnej politiky EÚ a jej finančný rámec na roky 2007 - 2013 treba pokladať za veľmi predbežný. O každom detaile sa bude diskutovať najprv na národnej úrovni a potom budú o nich rokovať delegácie jednotlivých členských krajín. Preto možno očakávať viaceré pozmeňovacie návrhy a korekcie.

V EÚ sa už začala rozsiahla verejná diskusia o navrhovanej reforme. Aktívnym účastníkom tejto diskusie sú aj mimovládne organizácie vrátane organizácií pôsobiacich na Slovensku (pozri spoločné stanovisko mimovládnych organizácií v nasledujúcej časti). Ak sa im podarí presvedčiť verejnosť o odôvodnenosti svojich podnetov, môžu vyvolať silný lokálny aj medzinárodný tlak na tých, ktorí o charaktere reformy napokon rozhodnú. Mimovládne organizácie majú teda príležitosť organizovať semináre, diskusné fóra a získavať pre svoje návrhy podporu verejnosti i politikov. Ich národné reprezentácie môžu potom tieto názory tlmočiť na európskej úrovni.

V júli 2004 Európska komisia predloží legislatívne návrhy spojené s reformou štrukturálnej a regionálnej politiky EÚ a do konca roka 2005 by mali byť všetky zmeny schválené členskými štátmi a potom aj Európskym parlamentom.

Podľa takéhoto harmonogramu by mali mať členské krajiny na prípravu programových dokumentov a implementačných mechanizmov na čerpanie štrukturálnych fondov oficiálne iba rok 2006. Jeden rok je však mimoriadne krátky čas na takú náročnú úlohu, o čom sa už Slovensko malo možnosť v minulosti presvedčiť (nielen pri príprave na čerpanie predvstupových fondov EÚ, ale aj počas programovania štrukturálnych fondov pre skrátené obdobie 2004 - 2006).

Preto možno očakávať, že sa príprava podkladov pre programovanie na obdobie 2007 - 2013 na národných úrovniach začne už začiatkom roka 2005, ešte pred definitívnym schválením záväzných pravidiel v rámci EÚ. Všetci, ktorí majú záujem participovať na programovacom procese, by s týmto faktom mali rátať.

SPOLOČNÉ STANOVISKO ENVIRONMENTÁLNYCH MVO K SMEROVANIU REGIONÁLNEJ POLITIKY EÚ PO ROKU 2006

Tento dokument pripravila koalícia environmentálnych mimovládnych organizácií (MVO) - BirdLife International, CEE Bankwatch Network, CEEWEB, Friends of the Earth Europe, Milieukontakt Oost-Europa a WWF. Je to teda stanovisko organizácií, podľa ktorých by sa udržateľný rozvoj mal stať hlavnou prioritou regionálnej politiky EÚ. Cieľom dokumentu je predstaviť konkrétne odporúčania pre prípravu nových nariadení pre štrukturálne fondy a Kohézny fond EÚ v ďalšom programovacom období 2007 - 2013. Podľa MVO by sa fondy EÚ mali stať dôležitým nástrojom realizácie koncepčného dokumentu EÚ s názvom Stratégia udržateľného rozvoja.

MVO odporúčajú pre prípravu a vyjednávanie o programových dokumentoch pre štrukturálne fondy a Kohézny fond tieto zásady:

- 1. Štrukturálne fondy a Kohézny fond musia byť v úplnom súlade s environmentálnou legislatívou EÚ.*
- 2. Európska komisia by mala vydať pokyny týkajúce sa strategického hodnotenia vplyvov plánov a programov pre štrukturálne fondy na životné prostredie (Strategic Environmental Assessment - SEA).*
- 3. Musí sa legislatívne zabezpečiť, aby operácie financované zo štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu chránili životné prostredie a zlepšovali jeho stav.*
- 4. Európska komisia a členské štáty EÚ musia zabezpečiť, aby sa z celkových prostriedkov fondov EÚ vyčlenil dostatočný podiel na environmentálne a sociálne ciele, ktoré sú súčasťou udržateľného rozvoja.*

Odporúčania MVO pre budúcu správu a manažment fondov EÚ:

- 5. Manažment a monitoring fondov musia byť transparentné a musí sa na ne vzťahovať právna zodpovednosť.*
- 6. Environmentálnym MVO sa musí priznať rovnaké zastúpenie ako ekonomickým a sociálnym partnerom.*
- 7. Ekonomické, environmentálne a sociálne ciele a indikátory sa musia pokladať za rovnocenné.*
- 8. Európska komisia musí rešpektovať princíp prevencie a pozastaviť využívanie štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu v prípade závažných indícií, že projekt povedie k poškodeniu životného prostredia.*

⁴ Udržateľnou Európou za lepší svet: Európska stratégia udržateľného rozvoja, COM(2001) 264 Final

I. Úvod

1. Koalícia environmentálnych MVO - BirdLife International, CEE Bankwatch Network, CEEWEB, Friends of the Earth Europe, Milieukontakt Oost-Europa a WWF - zastupujúca svojich partnerov v 25 krajinách EÚ, zhromaždila mnohoročné skúsenosti s kampaňami, konzultáciami, pripomienkovaním, monitorovaním a realizovaním projektov financovaných zo štrukturálnych fondov, z Kohézneho fondu a z predvstupových fondov.

2. Naším zámerom je dosiahnuť, aby sa ciele Stratégie udržateľného rozvoja stali jadrom reforiem regionálnej politiky EÚ v období 2007 - 2013 aj v ďalších obdobiach. Preto:

- predkladáme našu predstavu o udržateľnom rozvoji európskych regiónov,
- posudzujeme súčasné koncepcie udržateľných regionálnych politík, a
- navrhujeme štyri kroky smerujúce k udržateľnému rozvoju.

3. Tieto štyri kroky pozostávajú z integrácie problematiky životného prostredia a princípov udržateľnosti do všetkých oblastí regionálnej politiky EÚ; zvýšenia hodnoty manažmentu prírodných zdrojov; uplatňovania partnerskej spolupráce s občianskou spoločnosťou a vyhodnocovania pokroku pri naplňovaní cieľov udržateľného rozvoja.

II. Predstava MVO o udržateľnom rozvoji európskych regiónov

4. Súčasný model výroby a spotreby v našej spoločnosti nie sú udržateľné. Dôkazy môžeme vidieť všade dookola: sme konfrontovaní s dopadmi napr. klimatických zmien, úbytku biodiverzity, rastu globálnych migračných tlakov na bohaté krajiny, s prehlbovaním rozdielov v životnej úrovni a sociálnom blahobyte medzi členskými štátmi Európskej únie aj v ich vnútri.

5. Regionálna politika sa neprispôsobila potrebe zmeny. Komplexnosť, priestorové rozšírenie a časový rámec celej problematiky vyžadujú principiálny posun v našom vnímaní koncepcie "rozvoja". Environmentálne MVO sú presvedčené, že zmyslom a cieľom rozvoja je dosiahnuť kvalitatívne zlepšenie ľudských životov spolu s pokrokom v ekonomickom, sociálnom a environmentálnom rozvoji v rámci ekologických limitov Zeme. Z nášho hľadiska je treba, aby hlavné ciele Stratégie udržateľného rozvoja EÚ sa zároveň stali aj základom cieľov regionálnej politiky EÚ.

6. Cieľom rozvoja nemôže byť ekonomický rast sám osebe. Ak bude rásť spotreba zdrojov v Európe pokračovať bez obmedzenia, budeme aj naďalej drancovať prírodné zdroje na úkor budúcich generácií, ktoré tak pripravíme o možnosť uspokojovať svoje potreby. To znamená, že udržateľné využívanie zdrojov, limity ktorých sú v ktoromkoľvek čase definované ekologickou únosnosťou konkrétneho zdroja, je nevyhnutným predpokladom akéhokoľvek udržateľného rozvoja.

7. K ľudským potrebám okrem iného patria: zamestnanosť, vzdelanie a osвета, zdravie, dostupnosť zdravého prírodného prostredia, pozitívna regionálna identita a zodpovedná a participatívna správa verejných vecí. Regionálna politika EÚ so svojimi nástrojmi - štrukturálnymi fondmi a Kohéznym fondom - by mala regiónom umožniť, aby dosiahli spravodlivý podiel na príležitostiach zabezpečiť si uspokojovanie svojich potrieb a zároveň redukovať a eliminovať modely neudržateľnej produkcie a spotreby a uplatňovať preventívny prístup k ochrane životného prostredia. Environmentálne MVO neakceptujú HDP ako jediný indikátor stupňa sociálnej a ekonomickej kohézie EÚ.

8. Nové nariadenia upravujúce využívanie štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu musia zabezpečiť, aby budúce projekty pomáhali dosahovať ciele Stratégie udržateľného rozvoja. Žiadame Európsku komisiu, aby podrobne rozpracovala priority a udeľovala ich oblastiam, ktoré sama načrtla vo svojej Tretej správe o ekonomickej a sociálnej kohézii (tzv. Tretia kohézna správa):

- podporovať implementáciu environmentálnej legislatívy EÚ
- podporovať dosahovanie cieľov Kjótskeho protokolu (zvyšovaním energetickej účinnosti a využívaním obnoviteľných zdrojov energie)
- podporovať vývoj modelov, ktoré odstránia závislosť ekonomického rastu na výpredaji životného prostredia
- podporovať environmentálne udržateľné spôsoby dopravy
- podporovať implementáciu Rámcovej smernice o vodách
- podporovať manažment siete Natura 2000

9. My podpísané environmentálne MVO zastávame názor, že Európska komisia musí hrať rozhodujúcu úlohu v rokovaní o nariadeniach a smerniciach upravujúcich štrukturálne fondy a Kohéznym fond v období 2007 - 2013, aby zabezpečila riešenie potrieb regiónov v duchu zásad udržateľného rozvoja a bezpodmienečné dodržiavanie environmentálnej legislatívy EÚ. Komisia takisto nesie hlavnú zodpovednosť za to, aby budúce programovanie rešpektovalo nasledovné princípy: princíp integrácie (pozri body 15 - 17), princíp zvýšenia významu udržateľného rozvoja (body 18 - 22), princíp partnerstva (body 23 - 25) a princíp hodnotenia (body 26 - 31).

III. Rámcové vymedzenie udržateľnej regionálnej politiky v EÚ

10. Udržateľný rozvoj je pojem, na dôležitosti a význame ktorého sa všetci zhodnú. V skutočnosti ide o veľmi naliehavú potrebu, ktorá si vyžaduje inštitucionálne a finančné zabezpečenie. Všetci musia konať a využívať finančné prostriedky v súlade s princípmi udržateľného rozvoja. Tak to formuluje a zdôrazňuje článok 2 Európskej dohody prijatej na zasadnutí Rady ministrov v Gothenburgu roku 2001 a na ňu nadväzujúca Európska stratégia udržateľného rozvoja.

⁵ *A new partnership for cohesion convergence competition cooperation, COM(2004) 0107*

⁶ *Sieť chránených miest ohrozených biotopov a druhov, ktorá pokrýva viac ako 15 % územia EÚ, zriadená na základe Smerníc o vtá-koch a biotopoch.*

11. Finančná perspektíva na obdobie 2003 - 2013 a Tretia správa o vývoji ekonomickej a sociálnej kohézie naznačujú pravdepodobný vývoj regionálnej politiky EÚ. Budúcnosť je ale problematická, pretože regionálna politika EÚ sa riadi dvoma konkurenčnými a často protichodnými stratégiami: na jednej strane je tu silné zdôrazňovanie potreby rastu (stratégia prijatá na zasadaní Rady EÚ v Lisabone roku 2000) a na druhej strane environmentálny rozmer Stratégie udržateľného rozvoja. Hoci tzv. Tretia kohézna správa prichádza s ideou zvýšenia významu udržateľného rozvoja, konkurencieschopnosť a ekonomická udržateľnosť jasne dominujú nad environmentálnymi aspektmi.

12. Stratégia udržateľného rozvoja bola zahrnutá do Lisabonskej stratégie po zasadnutí Rady v Gothenburgu roku 2001 a o environmentálny rozmer boli rozšírené aj návrhy Európskej komisie k regionálnej politike. Stratégia udržateľného rozvoja definuje strategické ciele nevyhnutné na to, aby trvalými sprievodnými znakmi ekonomického a sociálneho rozvoja nebolo poškodzovanie životného prostredia a spotreba zdrojov. Jedným z týchto cieľov, vymenovaných Radou EÚ v Gothenburgu, je "ochrana a obnovenie biotopov a zastavenie poklesu biodiverzity do roku 2010."

13. Kľúčom k udržateľnému rozvoju je však integrácia. Článok 6 Európskej dohody, Cardiffský proces a Šiesty environmentálny akčný program (6EAP) zdôrazňujú nevyhnutnosť integrácie problematiky životného prostredia do ostatných politík. 6EAP vyzdvihuje potrebu reformy a postupné zrušenie dotácií, ktoré majú negatívny dopad na životné prostredie a ktoré nie sú zlučiteľné s princípmi udržateľného rozvoja. Ciele Stratégie udržateľného rozvoja EÚ preto musia byť integrálnou súčasťou, a nie iba doplnkom súčasnej a budúcej regionálnej politiky EÚ.

IV. Štyri kroky smerom k udržateľnému rozvoju

14. Sme presvedčení, že k realizácii cieľov Stratégie udržateľného rozvoja smerujú štyri zásadné kroky regionálnej politiky EÚ. Prvé dva kroky (integrácia a zvýšenie hodnoty udržateľného rozvoja) zahŕňajú programové zmeny. Tretí a štvrtý krok (princíp partnerstva a hodnotenia) sa sústreďujú na mechanizmy potrebné pre implementáciu navrhovaných zmien do programovania.

Krok 1: Integrácia

15. Štrukturálne fondy a Kohézny fond musia byť plne v súlade s environmentálnou legislatívou EÚ a mali by plniť ciele Stratégie udržateľného rozvoja. Vzhľadom na veľký rozsah a dlhodobé účinky fondov EÚ ide o mimoriadne dôležitú podmienku. Postupy a procesy, ktorými sa riadi plánovanie, programovanie a monitorovanie regionálnych programov, ale aj implementácia projektov financovaných zo

⁷ *Budovanie našej spoločnej budúcnosti: politické výzvy a rozpočtové prostriedky rozšírenej Únie 2007 - 2013, COM(2004) 101 final.*

⁸ Lisabonská stratégia ekonomickej, sociálnej a environmentálnej obnovy, http://europa.eu.int/comm/lisbon_strategy/index_en.html

⁹ *Záver z predsedníctva, Gothenburg, 15. a 16. jún 2001.*

¹⁰ *Životné prostredie 2010: naša budúcnosť a naša voľba, 1600/2002/EC.*

štrukturálnych fondov a z Kohézneho fondu, by mali byť právne záväzné a vynútiteľné. Aj v takomto prípade však environmentálne MVO očakávajú, že Európska komisia bude obhajovať princípy udržateľného rozvoja na nadchádzajúcich rokoch s členskými štátmi a takisto počas posudzovania a realizácie projektov v rokoch 2007 - 2013.

16. Komisia by mala podporiť integráciu problematiky životného prostredia vydaním pravidiel pre Strategické posudzovanie vplyvov plánov a programov podporovaných zo štrukturálnych fondov na životné prostredie (SEA). Smernica SEA 2001/42/EC nadobúda účinnosť v členských štátoch EÚ od 21. júla 2004. Táto smernica sa vzťahuje na konkrétne plány a programy v členských štátoch po roku 2006 vrátane tých, ktoré budú financované zo štrukturálnych fondov EÚ. Ak sa SEA bude využívať správne a systematicky, stane sa účinným a silným nástrojom na minimalizáciu rizika podpory projektov so škodlivým účinkom na životné prostredie. Na tento účel by mala byť poskytnutá technická pomoc aj v súčasnom programovacom období s cieľom zabezpečiť školenia pre verejný aj súkromný sektor a podmienky pre uplatňovanie SEA v nasledujúcom kole plánovania a programovania.

17. Využívať skúsenosti zo súčasných programov a komunitných iniciatív. Každých sedem rokov stoja rozhodovacie orgány pred úlohou prehodnotiť a reformovať právne predpisy upravujúce štrukturálne fondy. Aby sa mohli skúsenosti z tohto programovacieho obdobia premietnuť do budúcnosti, musí byť vyjasnená súvislosť medzi súčasnými cieľmi, komunitnými iniciatívami či inovatívnymi akciami a novými právnymi úpravami. Ak sa má napríklad širšie integrovať program Leader, potom by sa skúsenosti z jeho implementácie mali uplatniť aj v prípade štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu a v budúcich opatreniach na podporu rozvoja vidieka. Návrh budúcich plánov a programov by mal odzrkadľovať základné kvality tohto programu:

- postup "zdola nahor"
- zakotvenosť v lokálnej ekonomike
- partnerský prístup
- inovatívne projekty
- podpora udržateľného rozvoja
- prístup k menším grantom, ktoré užívatelia pomoci skôr a ľahšie využijú

Krok 2: Zvýšenie významu udržateľného rozvoja

18. Nerobiť nič nie je alternatíva. V pripravovanom Rámcovom pláne regionálnej politiky sama Komisia navrhuje podstatne zredukovať mieru svojej priamej účasti na manažmente fondov. Ponechá si menej riadiacich a kontrolných funkcií, čím sa však zvyšuje riziko, že členské štáty nebudú považovať rešpektovanie problematiky životného prostredia pri programovaní a implementácii fondov za povinnosť, ale iba za možnosť navyše. Nedávne povodne vo Francúzsku, Nemecku a Poľsku však ukázali, aké nesmierne nákladné môžu byť dôsledky vypustenia ochrany a manažmentu prírodných zdrojov z obsahu regionálnej politiky. Na environmentálne a sociálne ciele sa preto musí vyčleniť dostatočný podiel z fondov EÚ. Európska komisia a členské štáty by mali brať do úvahy nedeľný ekonomický, sociálny a environmentálny úžitok, ktorý prinesie využívanie štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu

¹² Okrem oblastí Cieľa 1.

na implementáciu takých opatrení EÚ v oblasti ochrany životného prostredia, akým je napríklad Rámcová smernica o vodách (Water Framework Directive - WFD). WFD vychádza z koncepcie integrovaného manažmentu povodí; spolufinancovanie aktivít potrebných na jej implementáciu (napr. na analýzy biologického stavu, hodnotenia, plánov manažmentu, budovania kapacít, atď.) by v budúcnosti pomohli znížiť riziko veľkých záplav.

19. Chrániť a zveľaďovať prírodné zdroje. Štrukturálne fondy a Kohézny fond majú prispievať k ochrane a zachovaniu biodiverzity, v súlade s cieľom Stratégie udržateľného rozvoja EÚ, ktorým je zastavenie poklesu biodiverzity do roku 2010, a takisto v súlade s medzinárodnými záväzkami prijatými v rámci Konvencie o biologickej diverzite. Kľúčom k dosiahnutiu týchto cieľov je spolufinancovanie siete Natura 2000. V nových nariadeniach o Európskom fonde regionálneho rozvoja (ERDF), Európskom sociálnom fonde (ESF) a Kohéznom fonde musia byť zakotvené požiadavky na podporu manažmentu siete Natura 2000 (napr. na implementáciu plánov manažmentu, školenia, vzdelávanie, nákup pôdy a ďalšie dôležité investičné aktivity). Členské štáty musia preukázať, aké zdroje chcú využiť na financovanie siete, a to vrátane štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu. Komisia nesmie schváliť plány a programy, ani uvoľniť fondy, kým sa nepresvedčí, že sa prijali primerané opatrenia.

20. Zmeniť životný štýl obyvateľstva a spôsoby podnikania. Súčasné modely výroby a spotreby vo veľkej miere závisia napríklad od neudržateľného rastu cestnej a leteckej dopravy. Až doteraz sa časť Kohézneho fondu určená na dopravu využívala výhradne na financovanie rozširovania transeurópskej dopravnej siete (TEN-T), najmä ciest, čo malo za následok ďalší úbytok cenných ekosystémov a biotopov, ale aj pribúdanie problémov súvisiacich so znečisťovaním ovzdušia, globálnym otepľovaním atď. Environmentálne MVO sú presvedčené, že treba radikálne preorientovať investičné priority Kohézneho fondu v sektore dopravy, a to v súlade so Stratégiou udržateľného rozvoja EÚ. Nové nariadenie o Kohéznom fonde musí udeliť prioritu takým opatreniam, ktoré podporujú environmentálne udržateľné spôsoby dopravy, a to na strane spotreby. Východiskovým bodom by mali byť potreby a potenciál samého regiónu, nie orientácia na dopravné prepojenie veľkých miest. Takéto opatrenia zahŕňajú opravy a obnovu existujúcej infraštruktúry - mestskej verejnej dopravy, železničných tratí, ciest, vodnej dopravy - a vzájomné spájanie rôznych druhov dopravy.

21. Maximalizovať nové príležitosti. Napríklad cieľ Kjótskeho protokolu znížiť emisie skleníkových plynov do roku 2012 o 8 % pod úroveň emisií roku 1990 otvára nový priestor pre technické inovácie a tvorbu pracovných miest. Štrukturálne fondy a Kohézny fond sa musia využívať na financovanie opatrení zameraných na vyššiu udržateľnosť našich aktivít vrátane investovania do využívania obnoviteľných zdrojov energie (biopalív, solárnej a veternej energie) a zvyšovania energetickej účinnosti. Je veľmi dôležité, aby riadiace orgány s podporou Komisie a členských štátov namiesto upozorňovania na problémy a prekážky spojené s rešpektovaním ochrany a zveľaďovania životného prostredia zvyšovali informovanosť a posilňovali povedomie verejnosti o nových ekonomických príležitostiach, ktoré tieto činnosti ponúkajú.

22. Zvyšovať dôraz na lokalizáciu. Členské štáty by mali uprednostňovať dlhodobé projekty malého rozsahu zamerané na ochranu či regeneráciu poškodeného prostredia a utlmovať kapitálovo náročné investície, ktoré riešia až následky znečisťovania. Preto by sa mala znížiť dolná hranica podpory pre

projekty podporované z Kohézneho fondu (v súčasnosti je to 10 mil. EUR), čo by umožnilo podporiť väčší počet menších projektov - vrátane investícií do verejnej dopravy alebo do ochrany biodiverzity. Skúsenosti s minimálnou hranicou 5 mil. EUR v prípade projektov ISPA v prístupujúcich krajinách a problémy súvisiace s "absorpčnou kapacitou" už dostatočne preukázali, ako podobné obmedzenia bránia realizácii ekonomicky životaschopnejších a zároveň environmentálne udržateľnejších projektov. Ako sme už upozornili, treba sa poučiť zo súčasných programov a komunitných iniciatív.

Krok 3: Partnerstvo

23. Zabezpečiť transparentnosť a právnu zodpovednosť v rozhodovacích procesoch zavedením ochranných opatrení. Ministerstvá a agentúry pripravujúce plány a programy pre štrukturálne fondy sa často zúčastňujú aj na ich implementácii. Je však nevyhnutné, aby sa na procese ich programovania a implementácie zúčastňovali nielen vládni úradníci a zástupcovia úradov životného prostredia, ale aj (a najmä) široká verejnosť, aby bolo možné predchádzať poškodzovaniu životného prostredia v dôsledku konfliktu záujmov. Partnerským prístupom sa môže znížiť riziko zneužívania fondov a súčasne podporiť ich efektívne využívanie.

24. Orgány životného prostredia musia hrať kľúčovú úlohu pri zabezpečovaní súladu programov financovaných zo štrukturálnych fondov s princípmi udržateľného rozvoja. Nové nariadenia by mali vyjasniť zapojenie týchto inštitúcií do prípravy, rokovania aj implementácie všetkých programov podporovaných zo štrukturálnych fondov, aby bol dôsledne zabezpečený vysoký štandard ochrany životného prostredia vo všetkých programoch a vo všetkých členských štátoch. Okrem toho odporúčame:

- vytvoriť funkciu "manažéra pre udržateľný rozvoj", ktorý by spolupracoval s riadiacim orgánom a monitorovacím výborom a dozeral na integráciu environmentálnych aspektov do prípravy a implementácie programov
- začleniť zástupcov rôznych ministerstiev a ich oddelení do riadiacich orgánov tak, aby zastupovali rôznorodé sektorové záujmy a sprostredkovali komunikáciu medzi nimi.

25. Zapojiť občiansku verejnosť. Európska únia musí podporovať široké a efektívne partnerstvá medzi ekonomickými, sociálnymi a ostatnými relevantnými subjektmi pri programovaní štrukturálnych fondov na národnej a regionálnej úrovni. Patria k nim aj MVO, ktoré sa venujú ochrane životného prostredia. Ide o dôležitú metódu upevňovania občianskej spoločnosti v nových aj pôvodných členských štátoch. Efektívne partnerstvo znamená včasné zapojenie partnerov do prípravy programov, zostavovania rozpočtov, manažmentu, monitoringu a hodnotenia pomoci zo štrukturálnych fondov. Predpokladom efektívnej účasti MVO je uplatňovanie týchto princípov:

- a. Prístup k informáciám. Ide najmä o včasné oznamovanie termínov stretnutí a uzávierok konzultácií, informácie o plánovaní a operačných procesoch, ich časovom harmonograme, atď. Všetky programové dokumenty by mali byť verejne prístupné. Dokumenty by mali byť sprístupnené aspoň mesiac pred uzávierkou pripomienkovania. Transparentnú, včasnú a presnú informovanosť treba zabezpečiť aj všetkým partnerom v správnych, riadiacich, prípravných a monitorovacích výboroch.

-
- b. Spätná väzba na podnety, pripomienky a reakcie. Účastníci pripomienkovacieho procesu, ktorých podnety neboli akceptované, by mali dostať jasné vyrozumie o dôvodoch ich odmietnutia, a to najneskôr do troch mesiacov po uzávierke pripomienkovania. Ak boli pripomienky prijaté, treba zrozumiteľne opísať, ako boli podnety zapracované do príslušných dokumentov.
- c. Rovnocenné zastúpenie environmentálnych MVO a sociálnych a ekonomických partnerov pri príprave programov, rozpočtov, manažmente, monitoringu a hodnotení štrukturálnej pomoci. V súčasnosti sa kvalita zapojenia MVO v jednotlivých členských štátoch výrazne líši. Nové nariadenia o štrukturálnych fondoch a Kohéznom fonde musia identifikovať environmentálnych partnerov popri ďalších subjektoch s cieľom vytvoriť národné, regionálne a miestne partnerstvá. Skúsenosti ukazujú, že investovať do účasti partnerov v ranom štádiu programovacieho cyklu sa vypláca v podobe lepšej akceptácie a podpory zo strany partnerov v neskorších štádiách. Environmentálne MVO by mali nominovať svojich zástupcov do výborov a títo zástupcovia by potom mali spätne pravidelne informovať MVO o vývoji programovania.
- d. Budovanie kapacít MVO a pokrývanie ich priamych nákladov. Od členských štátov, keďže majú priamy prospech z fondov EÚ, treba žiadať, aby poskytovali technickú pomoc a/alebo vyčlenenie domácich prostriedkov na podporu národných a regionálnych MVO, alebo sietí MVO, ktoré sú zapojené do partnerstiev zúčastňujúcich sa na príprave programov pre štrukturálne fondy, na ich financovaní, manažmente, monitoringu a hodnotení, a takisto na šírení informácií vo verejnosti. Všetky priame náklady, ktoré takto zástupcom MVO vzniknú (napríklad náklady na cestovné alebo nocľah), by sa mali hradiť z rozpočtov technickej pomoci, alebo z ďalších rozpočtových zdrojov jednotlivých programov.
- e. Zapojenie MVO do implementácie projektov. Riadiace orgány by mali MVO motivovať, aby sa zúčastňovali na projektových partnerstvách vždy, keď je to možné. Všetci, ktorí majú záujem o budovanie nových partnerstiev, by mali mať k dispozícii poradenstvo, napr. v otázkach postupov pri výbere projektov.

Krok 4: Hodnotenie

26. Komisia by mala štandardizovať ukazovatele prínosu štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu k udržateľnému rozvoju. Napriek aktivitám 6EAP riadiace orgány v súčasnosti nemajú k dispozícii štandardný nástroj na monitorovanie využívania fondov v oblasti podpory a presadzovania udržateľného rozvoja. Najlepším prístupom zo strany Komisie by bolo prehodnotenie environmentálnych indikátorov a indikátorov udržateľného rozvoja, ktoré používajú členské štáty v rámci svojich ex-ante, strednodobých a ex-post hodnotení štrukturálnych fondov, a vydanie odporúčaní týkajúcich sa najširšie akceptovaných a najviac uznávaných indikátorov. Takéto indikátory by mali hodnotiť výstupy programov (t. j. reálny dopad podporených projektov na životné prostredie) aj procedurálne otázky (napríklad úroveň poskytovania informácií, kvalitu konzultácií s verejnosťou a zapojenia partnerov). Európska komisia by mala zabezpečiť otvorenosť takéhoto hodnotenia, pričom by mala brať do úvahy názory všetkých relevantných partnerov vrátane skúseností environmentálnych MVO.

27. Komisia musí zabezpečiť, aby sa ekonomickým, environmentálnym a sociálnym cieľom a indikátorom prisudzoval rovnocenný význam. Legislatíva upravujúca štrukturálne fondy a Kohézny fond by mala usmerňovať riadiace orgány, aby si stanovovali realistické environmentálne ciele, a to tak na úrovni programových priorít ako aj na úrovni konkrétnych projektov. Výber cieľov a indikátorov v rámci rokovaní medzi Komisiou a členskými štátmi treba podrobne monitorovať. Riadiaci orgán by mal poskytovať správy o dosahovaní týchto environmentálnych cieľov, pričom je potrebné jasne informovať o tom, ktoré indikátory sa pri hodnotení použili.

28. Riadiace orgány musia hodnotiť výstupy projektov. Ciele a indikátory súvisiace so životným prostredím a udržateľnosťou sú rovnako dôležité ako finančné ciele a indikátory. Kedykoľvek možno požiadať audítora, aby vyhodnotil finančný manažment projektov podporených zo štrukturálnych fondov. Neexistuje však žiadny monitorovací proces, ktorý by umožňoval kontrolu plnenia ostatných cieľov projektu (vrátane environmentálnych cieľov a cieľov týkajúcich sa udržateľnosti, ktorých plnenie prispieva k realizácii Stratégie udržateľného rozvoja). Ich vyhodnocovanie musí byť v ďalšom programovacom období povinné.

- a. Dopady projektu na životné prostredie a udržateľný rozvoj treba priebežne monitorovať, a to od okamihu, keď sa projekt začne realizovať, aby sa dalo predísť neželaným vplyvom na životné prostredie a udržateľný rozvoj. Len čo sa zistia takéto vplyvy, musia sa využiť všetky dostupné mechanizmy na ich vylúčenie (napr. spolupráca so zodpovednými orgánmi), a ak je to možné, aj na nápravu vzniknutých škôd.
- b. Monitorovanie po skončení projektu by sa malo pokladať za pozitívny nástroj, ktorý môže pomôcť pri identifikácii priaznivých vplyvov na životné prostredie a pri budúcom výbere projektov, ktoré by mohli najviac prispieť k udržateľnému rozvoju. Získané skúsenosti by sa mali spätne využívať v procese výberu projektov a zverejňovať v spoločnej databáze projektov EÚ.

29. Odmeňovať dobré výsledky v oblasti životného prostredia. V budúcnosti by Komisia mala zabezpečiť, aby alokácia tzv. prevádzkovej rezervy (v súčasnosti 4 % vkladov členských štátov do štrukturálnych fondov) brala do úvahy príspevok členských štátov k realizácii cieľov Stratégie udržateľného rozvoja EÚ.

30. Komisia musí pozastaviť platby zo štrukturálnych fondov a z Kohézneho fondu, ak je pravdepodobné, že projekty poškodia životné prostredie. Nové opatrenia musia aj ďalej rešpektovať platné environmentálne zákony (napr. Smernicu o vtácoch a biotopoch, Rámcovú smernicu o vodách, Smernice o SEA a EIA atď.) a predchádzať škodám, deštrukcii, znehodnocovaniu alebo stratám environmentálnych hodnôt vrátane biodiverzity. To sa musí týkať aj potenciálnych škôd na endemických alebo globálne ohrozených druhoch a ich biotopoch. Ak sa v súvislosti s projektom vyskytnú vážne pochybnosti, Komisia je zodpovedná za pozastavenie platieb z fondov, až dovtedy, kým sa prípad úplne a transparentne nevyrieši. Fondy sa takisto musia zdržať, ak sa vyskytnú škody. Projekty by mali dostať zelenú len v tom prípade, keď sa dá jasne preukázať, že neporušujú environmentálnu legislatívu.

31. Komisia musí pohotovo a rýchlo reagovať na sťažnosti súvisiace so životným prostredím. V mnohých prípadoch členské štáty alebo ich regionálne či miestne orgány podporujú potenciálne škodlivé projekty. Realita býva zväčša taká, že environmentálne MVO sa musia obracať so sťažnosťami až na inštitúcie EÚ, predovšetkým na Komisiu. Kapacita Generálneho riaditeľstva pre životné prostredie (DG Environment) na vybavovanie takýchto sťažností už dlhšie nezodpovedá potrebám. Rozšírením EÚ o ďalších desať krajín sa jeho možnosti ešte viac obmedzia. Komisia musí nájsť spôsob riešenia tohto problému a zlepšiť mechanizmy vybavovania sťažností súvisiacich so životným prostredím takým spôsobom, aby bolo životné prostredie plne chránené.

Stanovisko pripravili organizácie BirdLife International, CEE Bankwatch Network, CEEWEB, Friends of the Earth Europe, Milieukontakt Oost-Europa a WWF.

ZOZNAM SIGNATÁRSKYCH MVO (K 1. MÁJU 2004):

European Environmental Bureau (federácia 140 environmentálnych organizácií)

World Wide Fund for Nature (WWF aktívne pôsobí v mnohých európskych krajinách vrátane Španielska, Talianska, Grécka, Francúzska, Belgicka, Holandska, Švédska, Dánska, Nórska, Fínska, Veľkej Británie, Nemecka, Rakúska, Švajčiarska, Poľska, Lotyšska a Maďarska)

Gesellschaft für Vogelkunde, BirdLife Rakúsko

Natuurpunt, BirdLife Belgicko

BIOSELENA, Foundation for Organic Agriculture, Bulharsko

Centre for Environmental Information and Education, Bulharsko

Environmental Association For Earth, Bulharsko

BirdLife Cyprus

Centrum pro komunitní práci, Česká republika

Česká ornitologická společnost, Česká republika

Zelený kruh, Česká republika

Hnutí DUHA, Česká republika

Estonian Fund for Nature, Estónsko
Estonian Green Movement, Estónsko
Estonian Seminatural Community Conservation Association, Estónsko
Estonian Society for Nature Conservation, Estónsko

Ligue pour la Protection des Oiseaux, BirdLife Francúzsko

Hellenic Ornithological Society, Grécko

Clean Air Action Group, Maďarsko
Csalan Association, Maďarsko
Hungarian Association of Environmental Educators, Maďarsko
National Society of Conservationists, Maďarsko
Nature Protection Association of Csongrad county, Maďarsko
Reflex Environmental Association, Maďarsko
Youth Nature Protectors of Hajduboszormeny, Maďarsko

LIPU, BirdLife Taliansko

Green Liberty, Lotyšsko

Norges Naturvernforbund, Nórsko

European Center of Sustainable Development, Poľsko
Green Federation Gaja, Poľsko
Institute for Sustainable Development, Poľsko
Institute of Environmental Economics, Poľsko
Polish Green Network, Poľsko
Polish Greens, Poľsko

Eco Counselling Center Galati, Rumunsko
Ecological Society from Maramures, Rumunsko
Ecosens, Rumunsko
Earthvoice Rumunsko
EURO-CONSENS, Rumunsko
Focus Eco Center, Rumunsko
Mare Nostrum, Rumunsko
Prietenii Pamantului, Earth Friends, Rumunsko
TERRA Mileniul III, Rumunsko
AQUATERRA, The Ecological Society for the Study and Conservation of the Wild Flora and Fauna, Rumunsko
The Romanian Ornithological Society, Rumunsko

A-projekt n.o., Slovensko
ArTUR - Architektúra pre trvalo udržateľný rozvoj, o.z., Slovensko
Centrum environmentálnej a etickej výchovy ZIVICA, Slovensko
Centrum environmentálnych aktivít, Slovensko
Centrum pre podporu miestneho aktivizmu / CEE Bankwatch Network, Slovensko

DAPHNE - Inštitút aplikovanej ekológie, Slovensko
Dubnická environmentálna skupina, Slovensko
Grémium tretieho sektora, Slovensko
Ipeľská Únia, Slovensko
Jantárová cesta, Slovensko
Komunitné centrum n.o. , Slovensko
Ľudia proti rasizmu, Slovensko
MV Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny, Slovensko
Nadácia Ekopolis / EPC Slovakia, Slovensko
Národný Trust Slovenska n.o. , Slovensko
O.z. Brečtan, Slovensko
O.z. Eliáš, Slovensko
O.z. Hornonitrie, Slovensko
O.z. Hrochoť, Slovensko
O.z. KRTKo, Slovensko
O.z. SOSNA, Slovensko
O.z. TATRY, Slovensko
O.z. Za dôstojnú Radvaň, Slovensko
O.z. Zachráňme letanovský mlyn, Slovensko
O.z. Živá planéta, Slovensko
platforma Ekoagrofórum, Slovensko
Priatelia Zeme, Slovensko
Regionálne environmentálne centrum, Slovensko
SOCIA - Social Reform Foundation, Slovensko
Spoločnosť pre ochranu vtáctva na Slovensku
Spoločnosť priateľov Zeme, Slovensko
Vydra n.o., Slovensko
Za Matku Zem, Slovensko
Združenie Slatinka, Slovensko

DOPPS BirdLife, Slovinsko

The Spanish Ornithological Society, Španielsko

Groundwork UK, Veľká Británia
The Royal Society for the Protection of Birds, Veľká Británia

Centrum pre podporu miestneho aktivizmu

Centrum pre podporu miestneho aktivizmu (Center for Environmental Public Advocacy - CEPA) je občianske združenie, ktorého poslaním je podporovať spravodlivý ekonomický rozvoj a zdravé životné prostredie, presadzovať ľudské práva a posilňovať účasť verejnosti na rozhodovaní o veciach verejného záujmu. CEPA vznikla v roku 1992 a sídli v Ponickej Hute na strednom Slovensku. Svoje aktivity uskutočňuje prostredníctvom dvoch programov: Udržateľná ekonomika a Právo vo verejnom záujme. Pozri <http://www.cepa.sk>

Priatelia Zeme

Medzinárodná organizácia Priatelia Zeme (Friends of the Earth International, FoEI) je federáciou občianskych organizácií zo 70 krajín Európy, Ázie, Afriky, Austrálie, Latinskej Ameriky a Severnej Ameriky. Nosné programy FoEI sa zameriavajú na problémy súvisiace s obchodom, životným prostredím a udržateľným rozvojom, na pôsobenie medzinárodných finančných inštitúcií a korporácií, problematiku zadĺženia krajín, ochranu lesov a biodiverzity a problematiku klimatických zmien. Pozri <http://www.foei.org>

Na Slovensku pôsobia Priatelia Zeme od roku 1997 a v súčasnosti združujú tri organizácie: Centrum pre podporu miestneho aktivizmu, Spoločnosť priateľov Zeme a Lesoochranárske zoskupenie VLK. Pozri: <http://www.foe.sk>

CEE Bankwatch Network

CEE Bankwatch Network v súčasnosti združuje organizácie v 14 post-komunistických krajinách strednej a východnej Európy. Jej cieľom je monitorovať pôsobenie medzinárodných finančných inštitúcií, zvyšovať transparentnosť ich rozhodovania a presadovať efektívnu účasť verejnosti na ich rozhodovaní. CEPA je jedným zo zakladajúcich členov tejto siete.

Pozri: <http://www.bankwatch.org>

Kontakt:

Centrum pre podporu miestneho aktivizmu
Ponická Huta 65
976 33 Poniky
Tef/fax: 048 4193 324
E-mail: sep@list.changenet.sk
www.cepa.sk

ISBN 80-968918-3-9